

تحلیل و بررسی فقهی

زبان‌های باستانی از مشاغل پزشکی

و ناتوانی مالی سمار

نویسندگان:

دکتر علی جهانیان

(استاد سطوح عالی حوزه علمیه قم)

دکتر ناصر نیکخواه امیری

(استاد سطوح عالی حوزه علمیه قم)

دکتر سید مجتبی حسین نژاد

(عضو هیئت علمی مؤسسه آموزش عالی پارسا - بابلسر)

سرشناسه: جهانیان، علی، ۱۳۶۲

عنوان و نام پدیدآور: تحلیل و بررسی فقهی زیان‌های ناشی از مشاغل پزشکی و ناتوانی مالی بیمار/
نویسندگان: علی جهانیان، ناصر نیکخواهرامیری، سید مجتبی حسین نژاد

مشخصات نشر: بابل: مبعث، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۳۸۴ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۵۶-۳۶-۶

وضعیت فهرست نویسی: قیبا

یادداشت: واژه‌نامه.

یادداشت: کتابنامه.

یادداشت: نمایه

موضوع: پزشکی (فقه)

موضوع: آن‌های پزشکی

موضوع: رسکال - خطای شغلی

موضوع: مسئولیت (حقوق) - ایران

موضوع: بیمار - -- و غیره - و فقه (فقه)

شناسه افزوده: نیکخواهرامیری، ناصر، ۱۳۴۹ -

شناسه افزوده: حسین نژاد - تدوین - ۱۳۶۴ -

رده بندی کنگره: ۹۱۳۹۵ - BP ۸۸۱/۴۲

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۰۵۳۲۹

انتشارات مبعث

عنوان: تحلیل و بررسی فقهی زیان‌های ناشی از مشاغل پزشکی و ناتوانی مالی بیمار

مؤلف: دکتر علی جهانیان، دکتر ناصر نیکخواهرامیری، دکتر سید مجتبی حسین نژاد

ناشر: انتشارات مبعث

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰

تعداد صفحه: ۳۸۴

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۵۶-۳۶-۶

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

آدرس ناشر: مازندران، بابل، میدان آستانه امامزاده قاسم (ع) ساختمان نوین طبقه دوم

۰۹۱۱۱۱۱۵۴۲۹ همراه ۰۱۱-۳۲۲۰۳۰۱۶

چکیده

اسباب ضمان به حسب موارد متفاوت است. در برخی موارد ید، سبب ضمان می شود و در جایی دیگر ممکن است ضمان از باب اتلاف باشد. تنه‌ای عنایم ضمانت طبیب راه به اختلاف موارد یا از باب اتلاف بالمباشرة اند. و یا اتلاف بالتسبیب، سبب ضمان شده است.

در ضمانت طبیب آنچه مورد بحث و نظر واقع شده، در ارتباط با پزشک حاذق است که هیچ گونه افراط و تفریطی در کار خود نداشته است، معذک چون تلف مستند به فعل او می باشد، مشهور فقهاء با توجه به ادله عام و خاصه، او را ضامن دانسته اند.

از آنجایی که طبابت از امور مایه رزق محسوب می شود، به گونه ای که در برخی موارد جان انسان‌ها به آن بستگی دارد و اگر در همه موارد، (حتی پیرامون پزشک حاذقی که هیچ گونه سهل انگاری از ناحیه او نبوده است، لیکن تلف مستند به فعل اوست) قائل به ضمان شویم، باب طبابت بسته خواهد شد؛ لذا شرع مقدس برای عدم ضمانت ضمانت طبیب چاره اندیشی کرده است، که از جمله می توان به مساله ابراء اشاره کرد که یا از دلیل خاص و یا از باب شروط ضمن عقد قابل اثبات است.

از جمله مباحثی که پیرامون ضمانت پزشکی مطرح می شود، ضمانت مشاغل مرتبط با پزشکی است که از جمله می توان به ضمانت بیمارستان و دانشجوی رشته پزشکی و یا ضمانت ختان اشاره کرد. مهم-

ترین دلیلی که برای ضمانت این مشاغل مطرح شده، قاعده اتلاف است؛ و در فرضی که اتلاف عرفاً مستند به فعل آنان باشد، ضمان مطرح می‌شود. اما آنچه در پایان به آن پرداخته شده، بحث عدم توانایی مالی بیمار است، که از دو جهت بررسی می‌گردد. نخست بیماری که برای درمان، فاقد توانایی مالی می‌باشد و در معرض تلف است آیا از ادله شرعی می‌تواند و جوب درمان او را ثابت کرد؟ با بررسی ادله می‌توان به مذاق شارع دست یافت. همان‌گونه که برخی فقهاء به آن تصریح کرده‌اند و جوب حفظ نفس محترم راهت مسائل و از امور حسبیه است که شارع مقدس به آن اهتمام می‌ورزد، بنا بر آنکه می‌تواند که فرموده برخی، از ضروری دین محسوب می‌شود.

اما مطلب دوم: هرگز نمی‌تواند درمان بیمار فقیر است که با بررسی ادله و اقوال فقهاء به این نتیجه دست می‌یابیم که به حکم برخی روایات، امام (ع) یا حاکم شرع مسئول زندگی و معاش این شخص در مانده و فقیر است. خلاصه آن که اگر منابع مالی مانند بیت‌المال باشد از همان پرداخت می‌شود و در صورت نبود آن بر عموم مسلمین واجب است که هزینه‌های درمان او را پرداخت کنند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۲	مقدمه.....
۱۳	الف: تبیین موضوع.....
۱۴	ب: بیان اهمیت و فواید و اهداف.....
۱۵	ج: پیشینه‌ی تحقیق.....
۱۶	د: سؤالات تحقیق.....
۱۷	بخش اول: کلیات و واژه‌شناسی.....
۱۸	فصل اول: مفاهیم.....
۱۹	گفتار اول: مفهوم ضمان و مسئولیت.....
۱۹	۱. بررسی معنای مسئولیت.....
۲۰	۲. بررسی معنای لغوی ضمان.....
۲۴	۳. بررسی معنای اصطلاحی ضمان.....
۲۴	۳-۱. تدارک و خسارت شیء مضمون.....
۲۵	۳-۲. دیدگاه مرحوم علامه حلی (تحقق معاوضه قهریه).....
۲۶	۳-۳. قرار گرفتن مال بر ذمه ضامن.....
۲۷	۳-۴. اعتبار خاص شرعی یا عقلایی.....
۲۹	۳-۵. قرار گرفتن مال بر عهده ضامن.....
۳۶	گفتار دوم: مفهوم ضرر و زیان.....
۳۶	۱. بررسی معنای لغوی ضرر و زیان.....
۳۹	۲. دیدگاه فقیهان در معنای اصطلاحی ضرر.....
۴۷	گفتار سوم: پزشک و بیمارستان.....

۴۷	۱. بررسی معنای لغوی پزشکی
۵۱	۲. بررسی معنای لغوی بیمارستان
۵۲	۳. تعریف اصطلاحی بیمارستان
۵۵	گفتار چهارم: تقصیر
۵۵	۱. بررسی معنای لغوی تقصیر
۵۸	۲. بررسی معنای اصطلاحی تقصیر
۶۳	گفتار پنجم: مفهوم فقیر
۶۳	۱. بررسی معنای لغوی فقیر
۶۷	۲. بررسی معنای اصطلاحی فقیر
۷۸	فصل دوم: کلیات
۷۹	گفتار اول: اقسام ضمان
۷۹	۱. ضمان قهری
۹۰	۲. ضمان بالالتزام
۹۵	گفتار دوم: اقسام زیان‌های پزشکی
۹۵	۱. تقسیم ضرر و زیان به لحاظ نوع تعهد پزشکی
۹۹	۲. تقسیم خطای پزشکی به لحاظ منشاء صدور و فاعل خطا
۱۰۴	۳. تقسیم خطای پزشکی به لحاظ نوع صدمه و خسارت وارده
۱۰۷	بخش دوم: بررسی ضمانت پزشکی
۱۰۸	فصل اول: موجبات ضمان پزشک
۱۰۹	مقدمه
۱۱۱	گفتار اول: دیدگاه‌ها در اقسام ضمانت پزشک
۱۱۱	۱. بررسی دیدگاه و مصادیق پزشک جاهل

۲. بررسی دیدگاه‌ها در پزشکی ماهر غیر مقصر..... ۱۱۶
۳. بررسی دیدگاه‌ها و مصادیق پزشکی مقصر..... ۱۳۵
- گفتار دوم: ادله عام در ضمانت پزشکی..... ۱۴۳
۱. قاعده اتلاف..... ۱۴۳
۲. قاعده غرور..... ۱۵۰
۳. روایات عام..... ۱۵۵
- گفتار سوم: ادله خاص در ضمانت پزشکی..... ۱۶۸
۱. بررسی سندی روایت «من تطب او تیطر»..... ۱۶۹
۲. بررسی دلالت روایت «من تطب اه تیطر»..... ۱۹۱
- فصل دوم: دیدگاه‌ها و ادله مسقطات اضرار پزشکی..... ۲۱۰
- مقدمه..... ۲۱۱
- گفتار اول: جایز بودن طبابت در شریعت..... ۲۱۲
۱. دیدگاه عدم ضمانت پزشکی..... ۲۱۳
۲. دیدگاه ضمانت پزشکی..... ۲۱۴
- گفتار دوم: اذن در معالجه و درمان..... ۲۱۷
۱. دیدگاه عدم ضمانت پزشکی..... ۲۱۸
۲. دیدگاه ضمانت پزشکی..... ۲۱۹
- گفتار سوم: نقد و بررسی مبنای ضرورت در عدم ضمانت پزشکی..... ۲۲۲
- دیدگاه اول: عدم ضمانت..... ۲۲۸
- دیدگاه دوم: ضمانت..... ۲۲۹
- گفتار چهارم: قاعده احسان..... ۲۳۶
- گفتار پنجم: دیدگاه‌ها و ادله در ابراء پزشک نسبت به خسارت ناشی از درمان..... ۲۴۵

۲۴۶	۱. نظریه مشهور
۲۴۹	۲. نظریه اسقاط حق قبل از ثبوت
۲۵۳	فصل سوم: بررسی ضمانت مشاغل مرتبط با پزشکی
۲۵۴	گفتار اول: ضمانت بیمارستان
۲۵۵	۱. کوتاهی بیمارستان
۲۵۸	۲. عدم کواهی بیمارستان
۲۶۳	گفتار دوم: دیدگاه ها در ضمانت دانشجوی
۲۶۴	۱. دیدگاه عدم ضمانت دانشجوی
۲۶۶	۲. دیدگاه ضمانت دانشجوی
۲۶۹	۳. دیدگاه تفصیل
۲۷۶	گفتار سوم: دیدگاه ها و ادله در ضمانت خان
۲۷۷	۱. دیدگاه ضمانت ختنه گر و تفریط او
۲۸۰	۲. دیدگاه تفصیل بین تفریط و عدم آن
۲۸۱	۳. دیدگاه تفصیل بین استناد و عدم آن در ضمانت
۲۸۷	فصل چهارم: ناتوانی مالی بیمار
۲۸۸	مقدمه
۲۹۰	گفتار اول: بررسی دیدگاه ها و ادله وجوب درمان بیمار فقیر یا عدم آن
۲۹۱	۱. دیدگاه وجوب درمان و ادله آن
۳۲۲	۲. دیدگاه عدم وجوب درمان
۳۲۷	گفتار دوم: دیدگاه ها در منبع تأمین هزینه های مربوط به درمان
۳۲۸	۱. برعهده بیمار و الا از زکات یا غیر آن
۳۳۵	۲. دولت اسلامی مسئول تأمین رفاه مردم

۳. نظریه ترتیب ۳۴۵

فهرست منابع ۳۶۸

www.ketab.ir

الف: تبیین موضوع

موضوع رساله مشتمل بر دو عنوان می‌باشد:

۱) زیان‌های ناشی از مشاغل پزشکی

۲) ناتوانی مالی بیمار

عنوان اول پیرامون سبب‌ات و مسقطات ضمان پزشک در دو فصل مجزا مورد بررسی قرار می‌گیرد، در بخش دیگر ضمانت مشاغل مرتبط با پزشکی که از جمله بیمارستان باشد، مورد استدلال واقع می‌شود. اما آنچه پیرامون موضوع می‌توان بیان کرد این است: در صورتی که پزشک یا بیمارستان زیان‌هایی را که به عنوان اتلاف بر بیمار وارد کنند، ضمانت یا عدم ضمانت آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

آنچه در مورد پزشک تلف‌کننده متصور است این که پزشک جاهل است و یا ماهر. و در صورت مهارت نیز یا مقصر است یا غیر مقصر. اما قسم اول و دوم، به یکی از عناوین ذیل بر می‌گردد و آن این که یا به جهت عدم مهارت کافی دست به اقدام زده است و یا بی احتیاطی او منجر به خسارت گردید و یا بی‌میلاتی، خطر و ضرر را بر بیمار وارد کرده است و در بیمارستان نیز این عناوین صادق است. عمده بحث پیرامون پزشک غیر مقصر است که تمام توان

خود را به کار بسته است، لیکن موجب خسارتی شده است که مستند به فعل او می‌باشد.

اما عنوان دوم پیرامون ناتوانی مالی بیمار در فصل آخر بحث خواهد شد که در این فصل به بررسی وجوب یا عدم وجوب درمان بیمار فقیر می‌پردازیم و بحث می‌کنیم در صورتی که بیمار از جهت مالی، فقیر باشد حکم درمان او چه خواهد بود. بازگشت این مسأله به آن است که آیا حفظ نفس محترم واجب است یا نه؟ و در ادامه به بررسی هزینه‌های درمان بیمار فقیر پرداخته می‌شود و بحث می‌گردد که منافع تأمین این هزینه از کجاست.

ب: بیان اهمیت و فوائد امداد

از آنجا که حرفه پزشکی با سلامت و جان انسان‌ها در ارتباطند و ممکن است کوچکترین اشتباه و عدم رعایت موازین که در نظام خود مقرر شده، سبب آن شود که جان انسانی به خطر بیافتد، بنابراین رعایت بحث امری اجتناب ناپذیر است. بدیهی است که حرفه پزشکی مصون از خطر و استیلا نیست، اما مهم آن است که در زمان بروز اشتباه و خسارت از چه جهت ضامن شمرده می‌شود و در چه صورت ضامن نیست. خلاصه این که با بررسی زوایای مختلف مسأله، ضمانت یا عدم ضمانت مشاغل پزشکی مورد بررسی قرار می‌گیرد تا در زمان بروز خسارت، از منظر فقه استدلالی، نسبت به زیان‌های وارد شده بر بیمار مشخص گردد.

اما در فرضی که بیمار از نظر مالی توانایی درمان ندارد، امروزه شاهد آن هستیم که عده قابل توجهی از بیماران را فقرا و ناتوانان مالی تشکیل می‌دهد. آنچه در فصل پایانی این تحقیق به آن اشاره می‌شود، بررسی اصل وجوب رسیدگی به حال این دسته از بیماران می‌باشد - خصوصاً بیماری که جانش در معرض خطر است - و این که هزینه‌های درمانی او از منظر فقه از چه ناحیه‌ای باید تأمین گردد تا در زمان نیاز بتوان از آن استفاده کرد.

ج: پیشینه‌ی تفسیر

در ارتباط با فقه پزشکی که ب. پایان‌نامه، و مقالات بسیاری با موضوعات مختلف نوشته شده است. اما تحسیمی که با رویکرد فقهی، به نحو استدلالی و مفصل، که شامل فروع و تطبیقات، ضمانت پزشکی را بررسی کند و شامل ادله و اقوال فقهاء از قداماء، متاخرین و معاصرین باشد تاکنون در فضای علمی فقهی مشاهده نشده است.

اضافه بر این که پیرامون ناتوانی مالی بیمار اگر چه مطالبی دسته‌گرفته در برخی نوشته‌ها (که در مجموع از دو، سه مورد تجاوز نمی‌کند) دیده می‌شود اما هر یک به گوشه‌ای از زوایای بحث اشاره می‌کند. تحقیق حاضر با بررسی ادله، اقوال و تطبیقات مختلف از فتاوی و فروع فقهی، پیوند نویی، فقه پزشکی زمان حاضر را با زمان قبل داده است.

د: سؤالات تحقیق

سؤال اصلی

احکام زیان‌های ناشی از پزشک یا بیمارستان و یا ناتوانی مالی بیمار

چیست؟

سؤالات فرعی

- ۱: موجبات دست‌نجات ضمانت پزشک کدامند؟
- ۲: آیا درمان بیمار در صورت ناتوانی مالی او واجب خواه بود؟
- ۳: هزینه‌های درمان بیمار خیر بر عهده کیست؟

سؤالات فرعی تر

- ۱: ضمانت در اقسام پزشک در چه صورت محقق می‌شود؟
- ۲: اقوال و ادله در پزشک غیر مقصر چیست؟
- ۳: تبیین قاعده اتلاف نسبت به مشاغل پزشکی به چه بیانی می‌باشد؟
- ۴: ادله وجوب یا عدم وجوب درمان بیمار فقیر کدامند؟
- ۵: رابطه امور حسبه با درمان بیمار فقیر چیست؟